

УДК 35.1

А. О. КУЗНЕЦОВ

ГІПОТЕЗА У ДОСЛІДЖЕННЯХ З ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ: РОЗКРИТТЯ ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ

Розкрито зміст поняття “Гіпотеза у дослідженнях з державного управління”. Досліджено етимологію поняття “Гіпотеза” та розроблено вимоги до формулювання гіпотез в наукових дослідженнях з державного управління.

The concept contents «A hypothesis in researches on the public administration» is disclosing. It is investigated etymology of concept «Hypothesis» and requests to the formulation of hypotheses in research activities on the public administration are developed.

Підвищена увага до теорії державного управління обумовлена перш за все відсутністю в практиці державотворення комплексних наукових концепцій, на підставі яких відбувається розвиток українського суспільства. Розробка таких концепцій пов’язана з теоретичним обґрунтуванням суспільно-політичних цілей, які, у свою чергу, є відображенням прагнень й вподобань української нації. Від чітких і своєчасних дій у цій площині й залежить ефективність державного управління. Завдання науки вбачається саме в тому, що вона надає практиці аргументовані й вивірені варіанти дій, які мають відповідне методичне обґрунтування.

Наука державного управління тільки проходить перші етапи свого становлення, і кінче потрібним стають саме теоретико-методологічні принципи, методи та засади, на підставі яких наука трансформується в логічну побудову з чітко сформованим методологічним апаратом. Виходячи з цього, впорядкування і систематизація знань у галузі науки державного управління є першочерговим завданням, що потребує свого розв’язання. Дослідження змісту поняття “Гіпотеза у дослідженнях з державного управління” пов’язане з формуванням відповідної Енциклопедії, що має на меті вироблення єдиної наукової методології досліджень у галузі науки державного управління.

Сучасні доробки з методологічних проблем застосування гіпотез у дослідженні соціальних об’єктів викладено в роботах Л. Баженова, М. Білухи, А. Єріна, В. Кирилова, В. Князева, В. Майбороди, О. Оболенського, Г. Рузавіна, Ю. Сурміна, С. Фареніка, А. Філіпченко, В. Шейко та ін.

Мета статті – розкриття змісту поняття “Гіпотеза у дослідженнях з державного управління” та розробити вимоги щодо її формулювання в дослідженнях державно-управлінських структур та процесів.

Виникнення гіпотетичного методу історично пов’язано з розвитком античної математики, у межах якої застосовувався дедуктивний експеримент, що передбачав

висунення гіпотези і доведення за допомогою аналітичної дедукції висновків з метою перевірки істинності попередніх міркувань. В античній науці (Платон, Аристотель, Евклід, Архімед) та природознавстві Нового часу такий метод застосовувався лише як складова інших методів наукового пізнання (розумовий експеримент, генетично-конструктивний, індуктивний), де гіпотетичні чи правдоподібні висновки виключались із сфери “епістеми” (достовірного знання) та відносились до “докси” (поглядів). “Під доведенням, – зазначає Аристотель, – я розумію науковий силогізм” [1, с. 277]. Тобто таке доведення, завдяки якому пізнається не випадкове, а необхідне – те, що є само по собі і не може бути іншим. Науковим силогізмом може бути тільки такий, вихідні положення якого є істинні, а не видаються чи приймаються як істинні.

Лише в методології і філософії кін. XVII – поч. XIX ст. (Ф. Бекон, Кант, Г. Лейбніц) у процесі осмислення успіхів емпіричних досліджень поступово стала усвідомлюватись роль методу гіпотез. Так, Кант під гіпотезою розуміє визнання судження про істинність основи заради досягнення висновків. Інакше кажучи, всяке визнання істини у гіпотезах засновано на тому, що припущення у якості основи є достатнім для того, щоб пояснити через нього інше припущення, як висновок. При цьому Кант висуває такі вимоги щодо формулювання гіпотез: по-перше, *можливість самого припущення* (тобто, для пояснення землетрусів і вулканів ми припускаємо існування підземного вогню, такий вогонь повинен існувати якщо не як полум’я, то як вогняна субстанція); по-друге, *висновки* (із взятої основи висновки повинні формулюватись правильно); нарешті, *єдність* (сутнісною вимогою до гіпотези є те, що вона має бути єдиною і не потребує висунення інших гіпотез) [5, с. 392-393]. Утім ні раціоналістичному, ні емпіричному напрямкам досліджень у класичній методології та філософії не вдалось обґрунтувати необхідність гіпотез у науковому пізнанні й подолати антидіалектичне протиставлення гіпотези і закону.

Поступово, у результаті дослідження процесів розвитку математичної логіки усвідомлювалась потреба у гіпотезі як науковій формі пізнання. Розв’язуючі прикладні завдання, вчені Г. Джеффрис, Р. Карнап, Т. Кун, Г. Рейхенбах та ін. поглибилися у проблеми соціальної дійсності, що стало підставою до нового застосування методу гіпотез. Дисциплінарна матриця Куна, створена з упорядкованих елементів (компонентів) різного роду, які утворюють єдине ціле і функціонують як цілісна система, побудована на наукових припущеннях (гіпотезах) й містять такі компоненти:

- символічні узагальнення, які мають суто формальний характер або легко формалізуються (це закони і визначення деяких термінів теорії, виражених у “потужному апараті” логічних і математичних формул);

- “метафізичні частини парадигми” – такі, що задають спосіб бачення універсалу (тобто такі загально визнані приписи як “тепло є кінетичною енергією”, “усі явища існують через взаємодію атомів” та ін.);

- ціннісні установки, які впливають на вибір напрямку дослідження;

- загальноприйняті зразки, що забезпечують функціонування “нормальної науки” [6, с. 235].

Отже, *гіпотеза* (від грец. *сρβειεуйт* – основне положення, припущення, принцип) – припущення, що розкриває нові властивості предметів та наслідки явищ, що

досліджуються. У словниках і довідниках існують різні підходи до визначення поняття “гіпотеза”:

– усе, що міститься в основі, основне положення, принцип; припущення, що висувається для пояснення явищ [9, с. 735-736];

– система умовиводів, завдяки якій на підставі низки фактів робиться висновок о існуванні об’єкту, зв’язку, чи причини явища, при цьому цей висновок не можна вважати абсолютно достовірним [7, с. 93];

– наукове припущення, істинне значення якого ще не визначено [8, с. 115-116];

– елемент внутрішньої структури норм права, що містить умови, за яких настає дія правил поведінки, встановлених у диспозиції норм права [10, с. 591];

– положення, що не має доказів, припущення, здогад [3];

– гіпотеза складається із пояснення явища чи аргументованого припущення, що вбачає причинну кореляцію серед багатьох явищ [11].

Наукові теорії не можуть виникнути безпідставно, вони виникають спочатку у вигляді припущень, гіпотез, і, пройшовши певну перевірку, перетворюються в достовірні знання. Підставою висунення гіпотези як форми розвитку знання є суспільна-історична практика.

Структура будь-якої гіпотези складається з її *основи*, тобто посилок, якими виступають емпіричні та теоретичні судження, й *висновків*, що мають правдоподібний чи вірогідний характер. Між *основою* гіпотеза та її *висновками* існує певне логічне співвідношення, яке має прояв у *релевантності* фактів і свідчень (мають безпосереднє відношення до висновків). Формулювання гіпотези проходить чотири стадії: *аналізу* – вивчення об’єкта дослідження, нагромадження теоретичних і емпіричних знань; *формулювання* – визначення припущення про можливість отримання нових знань; *доведення* – верифікація чи фальсифікація існуючого припущення; *доповнення* – наповнення змісту припущення або перетворення у достовірні знання. У процесі дослідження гіпотези уточнюються і змінюються залежно від добутих результатів.

На думку М. Білухи, при висуненні гіпотези необхідно прагнути за її допомогою пояснити не частину будь-яких факторів чи явищ, а всю їх сукупність. Сформульовані пропозиції, що становлять зміст гіпотези, не повинні бути логічно суперечливими, тобто одне не повинно бути формально-логічним запереченням іншого. Формально-логічні суперечності вносять у зміст знань суб’єктивний характер, який призводить до викривлення дійсності [2, с. 79].

Гіпотеза будується не на голому місці. Щоб її висунути, необхідно мати певну сукупність фактів, що відносяться до спостережуваного явища, котрі б обґрунтовували ймовірність якогось припущення, пояснювали ймовірність невідомого. Тому побудова гіпотези завжди пов’язана зі збиранням фактів, які мають відношення до того явища, котре ми пояснюємо. На підставі зібраних фактів висловлюється припущення про те, що таке досліджуване явище, тобто формулюється гіпотеза. Припущення в гіпотезі в логічному відношенні є судження (або система суджень). Його висловлюють унаслідок логічного опрацювання зібраних фактів.

Факти, на підставі яких висувається гіпотеза, можуть бути логічно осмислені у формі аналогії, індукції чи дедукції. В одних випадках гіпотезу висувають за

аналогією, в інших – вони є висновком індуктивного чи дедуктивного умовиводу. Висування припущення, тобто формулювання гіпотези, становить основний її зміст.

Припущення – головний елемент будь-якої гіпотези. Припущення є відповіддю на поставлене запитання про сутність, причину, зв'язки спостережуваного явища. Гіпотеза дає змогу не тільки пояснити наявні факти, а й виявити нові факти, на які не була б звернута увага, якби не була б висунута ця гіпотеза.

Висунута гіпотеза має бути доведеною. Доказ гіпотези здійснюється так. Припускаючи висунуту гіпотезу істинною, із неї дедуктивним методом виводять декілька наслідків (фактів), котрі мають існувати, якщо існує уявна причина, а потім ці наслідки перевіряють на практиці. Якщо наслідки відповідають дійсності, підтверджуються практикою, то це свідчить про те, що ця гіпотеза є правильною. Якщо ж наслідки, логічно виведені з гіпотези, не відповідають дійсності, нашим дослідом не підтверджені, то це означає, що висунута гіпотеза хибна [4, с. 79].

Отже, гіпотеза у дослідженнях з державного управління – це форма розвитку знань у даній галузі, що являє собою наукове припущення, яке потребує доведення і висувається задля теоретичного обґрунтування нової ідеї, забезпечує перехід до нового знання, створення нової теорії.

Будь-яка гіпотеза, що висувається в *галузі державного управління*, має відповідати таким вимогам (критеріям) щодо її науковості:

- *суспільної значущості* – відповідати цілям та напрямкам розвитку суспільства;
- *соціальної спрямованості* – бути спрямованою на вирішення нагальних соціально-економічних, політичних, гуманітарних та ін. проблем розвитку держави;
- *релевантності* – визнання імовірності її існування не тільки в науці, а й в повсякденній практиці діяльності державних інституцій;
- *обґрунтованості (об'єктивності)* – можливість її співставлення з емпіричними та теоретичними фактами;
- *поступовості* – поєднання з існуючим науковим знанням;
- *інформативності* – спроможність відшукувати нові факти, надавати їм раціональне пояснення;
- *несуперечності* – відповідність (бажана) загально визнаним науковим фактам, похідному емпіричному базису, мати можливість на перевірку та перетворення у достовірне знання;
- *простоти* – бути гранично простою, тобто такою, яка на етапі формулювання не потребує виведення з себе нових гіпотез або припущень.

Наукові гіпотези в *державному управлінні* розглядаються в контексті розвитку державно-управлінських відносин, висуваються задля вирішення *конкретного* завдання чи розв'язання існуючих суперечностей.

Література:

1. *Ахманов А. С.* Логическое учение Аристотеля. – М.: Изд-во Соц. эконом. лит., 1960. – 313 с.
2. *Білуха М. Т.* Методологія наукових досліджень: Підручник. – К.: АБУ, 2002. – С. 75 – 82.
3. Википедия [Електронний ресурс]: Гіпотеза. – Режим доступу: <http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%B8%D0%BF%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B0>.

4. Гіпотеза, її структура та види [Електронний ресурс]: Гіпотеза. – Режим доступу: <http://www.refine.org.ua/pageid-2724-1.html>.
5. Кант *И.* Трактаты и письма / Пер. с нем. О. Гулага. – М.: Наука, 1980. – 709 с.
6. Кун *Т.* Структура научных революций / Пер. с англ. В. Ю. Кузнецов. – М.: ООО Изд-во “АСТ”, 2003. – 208 с.
7. Философский словарь / Авт.-состав. И.Т. Фролов. – М.: Политиздат, 1986. – 590 с.
8. Философский энциклопедический словарь / Ред.-состав. Л.Ф. Лыинчев. – М.: Сов. Энциклопедия, 1983. – С. 115-116.
9. Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона. – Т. VII а. – С. 735-736.
10. Юридична енциклопедія / Авт.-упоряд. Ю.С. Шемшученко. – К.: “Українцикл.”, 1998. – Т. 1: А – Г. – С. 591.
11. Wikipedia [Електронний ресурс]: Hypothesis. – Режим доступу: <http://en.wikipedia.org/wiki/Hypothesis/>

Надійшла до редколегії 19.08.2008 р.